

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

לקוטי שיחות

על פרשיות השבוע, חגים ומועדים

•

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

תולדות

(חלק טו — שיחה ב)

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים ושתים לבריאה

שנת המאה ועשרים להולדת כ"ק אדמו"ר זי"ע

מחזור הראשון של לימוד הלקוטי שיחות

שבוע פרשת תולדות, כה מרחשון-ב' כסלו, ה'תשפ"ב (ב)

LIKKUTEI SICHOT

Copyright © 2021

by

KEHOT PUBLICATION SOCIETY

770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213

(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718

editor@kehot.com / www.kehot.org

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior permission from the copyright holder.

The Kehot logo is a registered trademark of Merkos L'Inyonei Chinuch.

For dedications of the weekly Sichos, please contact us at: dedications@kehot.com

תולדות ב

(ב) אין מדרש איז די דרשה אויף די ווערטער „גור בארץ הזאת“³, און רש"י שטעלט זיך אויף די ווערטער „אל תרד מצרימה“⁴.

וואָס פון די ביידע שינוים (וואָס זיינען תלוי זב"ז⁵) איז מובן אַז ס'איז אַ חילוק בתוכן הפירושים: לויטן מדרש איז ביי יצחק'ן דער איסור יציאה לחו"ל אַ תורה צאה פון דעם וואָס ער דאַרף זיין אין ארץ ישראל („גור בארץ הזאת“) – מצד דער מעלה פון ארץ ישראל – ווייל ארץ ישראל לגבי יצחק איז ווי תוך הקלעים לגבי אַן עולה – און במילא איז „אם יצאת חוץ לארץ נפסלת“, ווייל ער איז אַרויס פון ארץ ישראל.

משא"כ לויט רש"י, איז די שלילת היציאה פון יצחק'ן פאַרבונדן ניט מיט דער מעלה מיוחדת פון ארץ ישראל, נאָר מיט דעם חסרון פון חוץ לארץ – „אין חוצה לארץ כדאי לך“, און דעריבער איז דאָס פאַרבונדן (ניט מיט'ן חיוב „גור בארץ הזאת“ נאָר) מיט דער שלילה „אל תרד מצרימה“.

ב. לפ"ז קען מען לכאורה מסביר זיין דעם טעם השינוי הנ"ל צווישן פרש"י און מדרש:

(3) וכ"ה בילקוט כאן רמז קיא. לקח טוב עה"פ (ושם במקום „אף את כו"מ סיים „אף אתה אסור לצאת חוצה לארץ“).

(4) וצ"ע בספר כפתור ופרח ספמ"ב: וכתב רש"י שכון בארץ שאתה כו'.

(5) להעיר שגם בתנחומא (באבער) ו קאי על הפסוק „אל תרד מצרימה“. וגם שם ליתא, מה עולה אם יצאת חוץ לקלעים כו"מ. ולהעיר שגם שם בעל המאמר הוא ר' הושעי'. וראה גם שם וישלח י. מדרש הגדול עה"פ כאן. ובמדרש שכל טוב הובא ככב"ר הנ"ל אבל עה"פ אל תרד מצרימה.

א. אויפן פסוק „וירא אליו ה' ויאמר אל תרד מצרימה שכון בארץ אשר אומר אליך, גור בארץ הזאת גו"מ שטייט אין מדרש² „גור בארץ הזאת, אמר ר' הושעי' את עולה תמימה מה עולה אם יצאת חוץ לקלעים היא נפסלת אף את אם יצאת חוץ לארץ נפסלת“.

רש"י בפירושו אויף די ווערטער „אל תרד מצרימה“ איז מפרש: שהי' דעתו לרדת למצרים כמו שירד אביו בימי הרעב אמר לו אל תרד מצרימה שאתה עולה תמימה ואין חוצה לארץ כדאי לך.

דער רא"ם לערנט אין פירוש רש"י, אַז וויבאַלד ער איז אַן עולה תמימה וואָס איז קודש קדשים איז כל הארץ ביי אים ע"ד ווי די עזרה לגבי ק"ק, און „חו"ל חשובה אצלו כחוץ מן העזרה ואין קדש קדשים יוצא לחוץ מן העזרה ואם יצא נפסל ונאסר לעולם“. לויטן פירוש הרא"ם קומט אויס, אַז רש"י איז אויסן צו מפרש זיין אויפן זעלבן אופן ווי דער מדרש הנ"ל.

כד דייקת שפיר זעט מען אָבער אַז צווישן פירוש רש"י און פי' המדרש זיי' נען דאָ אַזעלכע שינוים וואָס ברענגען אַרויס אַ שינוי אויך אין תוכן פון די פירושים:

(א) לויט דעם מדרש איז יצחק'ס יציאה אין חו"ל פאַרבונדן מיט אַ פסול – „אם יצאת חוץ לארץ נפסלת“ – פונקט ווי אַן עולה וואָס איז יוצא חוץ לקלעים; אָבער רש"י בפירושו איז מדגיש נאָר אַז „אין חוצה לארץ כדאי לך“.

(1) פרשתנו כו, ב"ג.

(2) ב"ר פס"ד, ג.

ח"ל איז עיקרו – ניט דער ציווי „גור בארץ הזאת“, מצד קדושת הארץ, נאָר) מצד דעם חסרון פון „חוצה לארץ“, אין חוצה לארץ כדאי לך“⁹.

אין אמת'ן אָבער קען מען אַזוי ניט לערנען – ובהקדם השאלה: דעם ענין, אַז יצחק זאָל ניט אַרויסגיין פון ארץ ישראל, געפינט מען שוין פריער – ווען אברהם האָט געשיקט אליעזר'ן אין חוץ לארץ „אל ארצי גו' ולקחת אשה לבני ליצחק“, איז אויף אליעזר'ס שאלה „אולי לא תאבה האשה גו' אל הארץ הזאת ההשב אשיב את בנך גו'“, האָט אים אברהם געענטפערט „השמר לך פן תשיב את בני שמה“¹⁰ – און דאָרטן געפינט מען ניט¹¹ אַז מען זאָל מפרש זיין¹² אַז דאָס איז צוליב דעם וואָס יצחק איז געווען אַן עולה תמימה¹³.

לכאורה וואָלט מען דאָס געקענט פאַרענטפערן און מבאר זיין – עכ"פּ ע"ד ההלכה:

דער דין¹⁴ איז אַז „אסור לצאת מארץ ישראל לחוצה לארץ לעולם אלא ללמוד תורה או לישא אשה . . (און אויך דאָן איז דערנאָך) ויחזור לארץ . . אבל

(מז, כט) בציווי יעקב ליוסף „אל נא תקברני במצרים“. וראה לקמן הערה 48.

(9) וראה פרש"י ויגש מו, ו: אמר נכסי חוצה לארץ אינן כדאי לי. וברש"י שם, ג.

(10) חיי שרה כד, ד"ו.

(11) בב"ר וכן בפרש"י.

(12) ביפ"ת לב"ר פני"ט, יו"ד מפרש, שזוהי הכוונה בב"ר שם „רק מיעוט, בני אינו חוזר בן בני חוזר“. אבל לכאורה זהו רק רמז בב"ר. וראה נחמד למראה לב"ר פ"ט, יו"ד.

(13) וכמו שפירש במדרש לקח טוב שם. ובחוקוני שם, ח: פרש"י בני אינו חוזר וכו' לפי שהוא עולה תמימה ואין חוצה לארץ כדאי לו (שהוא לשון רש"י בפרשתנו). וראה של"ה (שעו, ריש ע"ב): וכן ביצחק כתיב השמר לך פן תשיב את בני שמה ופ' ד"ל כי הוא עולה תמימה.

(14) רמב"ם הל' מלכים פ"ה ה"ט. וש"נ בכס"מ.

לויטן מדרש איז דאָס פאַרבונדן מיט קדושת הארץ – ארץ ישראל איז מקודשת מכל הארצות, און די יציאה פון יצחק איז געגליכן צו דער יציאה פון אַן עולה לחוץ מקדושת העזרה – „מה עולה אם יצאת חוץ לקלעים היא נפסלת אף את אם יצאת חוץ לארץ נפסלת“⁶.

משא"כ לפרש"י וואָס עס איז על דרך הפשט, איז אין פשוטו של מקרא געפינט מען ניט אַז ארץ ישראל בזמן האבות, ווען זי איז נאָך געווען ארץ כנען האָט געהאָט אין זיך אַ קדושה⁸, דעריבער זאָגט רש"י אַז זיין ניט אַרויסגיין אין

(6) להעיר מב"ר שם לפנ"ז שכון בארץ „שכן את השכינה בארץ“. וראה רמב"ן פרשתנו כו, ה. ובארוכה רמב"ן אחרי יח, כה (אבל ראה לקמן הערה 69). וראה הנסמן לקמן סוף הערה 25.

(6*) ראה בחיי כאן.

(7) עוד י"ל טעם שלילת ד"נפסלת" – כי עולה תמימה חיי – אינה נפסלת ביציאה, אבל מובן ש"ל שמקום מסוים אין כדאי לה, וע"ד „ואנכי פניתי הבית מע"ז“ (ח"ש כד, לא ובפרש"י).

(8) ראה פרש"י לך טז ג (מיבמות סד, א. וב"ר פמ"ה, ג), מגיד שאין ישיבת חוצה לארץ עולה מן המניין (ומוסיף) לפי שלא נאמר לו ואעשך לגוי גדול עד שיבא לא"י – ולא מצד מעלת קדושת הארץ. וגם לא כתב כפירושו (ביבמות שם ד"ה מקץ) דלמא משום עון חוץ לארץ הם עקורים (וראה רמב"ן לך שם. ראשונים ליבמות שם. תו"ש לך שם אות טו);

בפרש"י שם יז, ח: לאחוזת עולם ושם אה"י לכו לאלקים, אבל (בר ישראל) הדר בחו"ל כמי שאין לו אלוהה – מפרשו על בני"י לאחר שיכנסו לארץ, ולא פירשו בנוגע להאבות עצמם* (ראה רמב"ן ויצא כה, כא).

בפרש"י ויצא לא, ג (ובאריכות יותר בתחומא שם יו"ד): שוב אל ארץ אבותיך ושם אה"י עמך, אבל בעודך מחובר לסמא אי אפשר להשרות שכינתי עליך (ולא מצד היותו בחו"ל). וע"ד פירושו (לך יג, יד): כל זמן שהרשע עמו כו' – שמדובר בהיותו בא"י.

וכן לא נזכרה קדושת א"י בקבורה בפרש"י ויחי

(* אבל ראה לשון (הפירוש המיוחד לרש"י לב"ר ר"פ לך ד"ה ותאג).

נען: דער רמב"ם פירט אויס אין דער אויבנדערמאָנטע הלכה, „ואע"פ שמותר לצאת, אינה מדת חסידות, שהרי מחלון וכליון שני גדולי הדור היו ומפני צרה גדולה יצאו ונתחייבו כלי' למקום", איז אויב מען זאָל זאָגן אַז די דינים פון איסור יציאה לחו"ל זיינען געווען שייך אויך באַ די אבות (עכ"פ מצד דעם וואָס קיימו האבות כל התורה כולה עד שלא ניתנה)¹⁹ ואפילו אכילת מצה²⁰ ואפילו גזירות ושבותים דרבנן²¹ וכיו"ב, וואָלטן זיי דאָך זיכער געווען נזהר אויך פון יציאה אין חו"ל וויבאַלד דאָס איז ניט קיין מדת חסידות (און איז פאַרבונדן מיט אַזאַ עונש²², ר"ל).

ועוד ועיקר: מען זעט דאָך אַז אברהם אבינו איז אַרויס פון א"י צוריק קיין חרן נאָך ברית בית הבתרים²³, אפילו ניט אין אַ זמן פון רעב²⁴.

(19) יומא כח, ב. קדושין פב, א (בנוגע לאברהם).
(20) אע"פ שהי' קודם יצ"מ, כמו בנדו"ד שהי' קודם כיבוש ארץ כנען.

(21) פרש"י פרשתנו כו, ה (בנוגע לאברהם).

(22) ראה כס"מ שם בסופו: ומשמע לרבינו דכיון דגדולי הדור היו מסתמא לא יצאו אלא כשחזק הרעב באופן שהיו מותרין לצאת ע"פ דין ואפי"ה נענשו. וראה לח"מ שם.

(23) ראה הנסמך בהערה 17, דעת זקנים מבעה"ת לך יב, ד. ועוד. וכ"מ דעת רש"י בא יב, מ. ולפי הדיעות דבשביל כבוד או"א מותר לצאת – ע"מ לחזור – (ראה קדושין לא, ב. ובמאירי שם. שד"ח אס"ד מערכת א"י אות ב) י"ל שחזר לכבוד אביו (ראה פרש"י ס"פ נח, משא"כ אח"כ שאמר לו ה' לך לך – אין מקום לזה.

(24) וכן כשיצא יעקב בשביל לראות את יוסף לא הי' בשביל הרעב שהרי הביאו לו אוכל לא"י, ורק „שהי' מיצר על שנוקק לצאת לחו"ל" (פרש"י ויגש מו, ג). וכן יעקב והשבטים לא חזרו לא"י תיכף

לשכון בחו"ל אסור אא"כ חזק שם הרעב עד שנעשה שוה דינר חטין בשני דינרין".

און דעריבער: אין פ' חיי שרה וואו די שאלה פון אליעזר'ן, „ההשב אשיב את בנך אל הארץ אשר יצאת משם" האָט געמיינט אַז יצחק זאָל פאַרבלייבן דאָרט בקביעות (ניט ע"מ לחזור, וויבאַלד אַז לא תאבה האשה) – איז פאַרשטאַנדיק פאַרוואָס דאָס איז געווען אָפּגעפּרעגט און אברהם האָט אים אָנגעזאָגט, „השמר לך פן תשיב את בני שמה".

משא"כ בפרשתנו וואו עס רעדט זיך וועגן „ויהי רעב בארץ", וואָס דעמאָלט איז ניטאָ דער איסור הנ"ל פון אַרויסגיין „לשכון" בחו"ל¹⁵ (ווי מ'זעט אויך פון דעם וואָס אברהם אבינו האָט אַזוי געטאָן¹⁶ בימי הרעב¹⁷), דעריבער האָט דער אוי-בערשטער געדאַרפט באַוואַרענען „אל תרד מצרימה גו' גור בארץ הזאת", אַז יצחק טאָר ניט אַרויסגיין אין חו"ל צוליב אַ טעם מיוחד – דאָס וואָס ער איז אַן עולה תמימה¹⁸.

ס'איז אָבער שווער אַזוי איינצולער-

(15) וי"ל דהיינו שיוצא לזמן בלתי מוגבל (וכלשונו: לשכון). ולכן לא מיקרי זה ע"מ לחזור. משא"כ „יוצא הוא לסחורה" שלפנ"ז – שהוא ע"מ לחזור (ראה יד איתן לרמב"ם שם).

(16) כדיוק לשון רש"י „כמו שירד אביו בימי הרעב". וראה רא"ם ולבוש האורה עה"פ.

(17) והרי לדעת הסדר עולם (לפי' תוד"ה ושל שבת י, ב) הי' הרעב בא"י לאחר נתינת הארץ לאברהם בברית בין הבתרים. וא"כ לכאורה (לדעת המדרש) כבר א"י בקדושתה. וראה רמב"ן לך יב, יו"ד: יציאתו מן הארץ שנצטווה עלי' בתחילה מפני הרעב עון אשר חטא. אבל בפשטות כוונתו כיון שנצטווה לך לך מהארץ גו', וע"ד מ"ש במדרש לקח טוב ח"ש שם (א"ר אליעזר).

(18) ואף שכבר פירש רש"י (פרשתנו כה, כו) ושפחה לא רצה לישא לפי שנתקדש בהר המורי' להיות עולה תמימה – מ"מ סבר שבשביל רעב מותר לו לצאת כמו שיוצא אברהם (ראה צידה לדרך בפרש"י כאן).

(* אבל מלשון הפד"א פל"ט „והי' מהרהר בלבו ואמר איך אעזוב" משמע שלא החליט לצאת עד שאמר לו הקב"ה.

אויך פאַרשטאַנדיק פון מאמר המכילתא²⁷ „עד שלא נבחרה א"י היו כל הארצות כשרות לדברות (און דוקא) משנבחרה ארץ ישראל יצאו כל הארצות“.

און דער טעם פאַרוואָס אברהם האָט אָנגעזאָגט אליעזר²⁸, „השמר לך פן תשיב את בני שמה“, איז מובן (אויך ע"ד הפשט) פון דברי אברהם גופא (אין המשך הכתובים שלאח"ז): „ואשר נשבע לי לאמר לזרעך אתן את הארץ הזאת“ – וויבאַלד דאָס איז די לאַנד וואָס דער אויבערשטער וועט אָפּגעבן צו יצחק, האָט ניט קיין אַרט אָן יצחק זאָל (צוליב „לישא אשה“) אָוועקגיין פון איר און זיך באַזעצן אין חו"ל²⁸.

משא"כ בפרשתנו וואו ס'רעדט זיך וועגן אַ זמן פון אַ רעב בארץ און ס'איז ניטאָ קיין אַנדער ברירה ווי לצאת מן הארץ, איז מסתבר בפשטות אָן דאָס דאָרף ניט זיין קיין אָפּהאַלט פון צו גיין צייטווייליג אין אַן אַרט וואו ס'איז דאָ מוזן ביז דער רעב ענדיקט זיך (לולא דעם טעם אָן יצחק איז אַן „עולה תמימה“)²⁹.

.. שבעה גוים). ולהעיר מתשב"ץ שם (סי ר) שקדושת שכינה כו' חבוב הארץ לדירה משום שכינה היא מיוחדת בעבר הירדן ימה. וחובב העלאה הוא משום חובב מצות שהוא גם בעבר הירדן. וידוע השקו"ט בנוגע לגרר – ראה זח"א קמא, רע"א. ובנצוצי אורות שם. ושי"ן. ובהמובא בכפתור ופרח פ"א מפרשי. ועוד. ואכ"מ.

(27) בתחלה.

(28) כמו שפי' ברשב"ם שם. ובחזקוני שם, ח: איני רוצה שיצא מארץ אחוזתו שנתן לו הקב"ה.

(29) ומכיון שאין בזה איסור מובן זה שיעקב ירד למצרים (אלא שהי' מיצר על שנוקק לצאת מארץ אבותיו כו') לחזק לארץ. ולהעיר מב"ר (פס"ח, ה) א"ר הושעי' אבא כו' מהיכן הורשה כו' אף אני כו' אם נתן לי רשות. איז לכאורה אין הכוונה כפשוטה, שהרי נצטוו ע"כ מאביו ואמו. וראה לעיל הערה 24. לקמן הערות 68, 69.

פון דעם איז מוכרח אָן בזמן האבות איז ניט שייך געווען דער איסור יציאה פון א"י לחו"ל, און במילא אויך ניט שייך אָן די אבות זאָלן זיין זוהר אין דעם, כאָטש זיי האָבן מקיים געווען כל התורה כולה עד שלא ניתנה, ווייל דער גדר פון קדושת הארץ (בנוגע דער יציאה מהארץ²⁵) האָט נאָך דעמאָלט²⁶ ניט חל געווען [ווי ס'איז

משנגמר הרעב. וי"ל שלאחרי שאמר ה' ליעקב אל תירא גו' כי לגוי גדול אשימך שם, ה"ז התחלת תקופת, גר יהי' זרעך גו' ודור רביעי ישובו הנה גו"י (ולהעיר מחזקוני וצדה לדרך פרשתנו כאן, שזה היתה סברת יצחק שרצה לצאת). וראה לקו"ש ח"ל ע' 229.

(25) לא מיבעי לדעת הרשב"ם (כ"ב צא, א ד"ה אין יוצאין) שאיסור יציאה לחו"ל הוא לפי שמפקיע עצמו מן המצות, והיינו ממצות התלויות בארץ (ראה שו"ת מהרי"ט ח"א סמ"ו. תשב"ץ ח"ג סקצ"ח וסי' ר) – שקדושה זו מובן* שלא הייתה עדיין בימי האבות.

אלא גם להדיעות (שו"ת מהרי"ט יו"ד ח"ב סכ"ח) שמצות ישיבת א"י אינה מצד קיום המצות התלויות בארץ אלא משום קדושת הארץ, ומצות ישיבתה היא אפילו בזמן הזה בחורבנה כמ"ש הרמב"ן – הרי י"ל שג"ז תלוי כאשר היא מקודשת גם לחיוב מצות. ראה קונטרס כולל חב"ד (לאדמו"ר מהורש"ב נ"ע. ושי"ן – נדפס באג"ק שלו ח"ד ע' קעט ואילך) ס"ז. ועכ"פ – לאחרי שנתחייבו במצות, מעת שנכנסו בני"י לארץ, ואינו מתבטל עם חורבנה. ראה רמב"ן השמטות לגיטין ב, א. אבל ראה (ע"ד ההלכה) כפתור ופרח פ"י. שו"ת חת"ס יו"ד סרל"ד. שו"ת אבני נזר יו"ד סתנ"ד אות לג. וראה בכ"ז – אנציקלופדי' תלמודית ע' א"י ע' ריג ואילך, ושי"ן. לקו"ש חלק יח ע' 399 ואילך. וראה לקמן בפנים סעיף ד'. לקמן הערה 47.

(26) להעיר מפרשי' פרשתנו כו', יב לענין גרר „אע"פ שאינה חשובה כארץ ישראל עצמה בארץ שבעת הגוים“ (וראה פרשי' לך טו, יט: נתן להם

*) וצעי"ק ממוחז"ל עה"פ (כו, יב) יזרוע יצחק בארץ גו' שנינים, למעשרות (ב"ר פס"ד, ו. הובא בפרשי' עה"פ שם). וי"ל שזהו „מצות מנשר מכל אשר לו“ (ראה פרשי' עה"פ לך יד, ט). אבל עפ"ז קשה תנאי יעקב, אם יהי' גו' אנשירו לך. וראה רמב"ם הל' מוכים רפ"ט ובניכ' שם. דחז"ל וניהי' פרשי' גי"ל. וראה לקו"ש חכ"ה ע' 118 ואילך וי"ל. ואכ"מ.

ישראל מוחזקת היא", "ירושה היא לכם מאבותיכם"³⁷].

משא"כ לויט רש"י האט אמירת הקב"ה ניט אויפגעטאָן די "מעשה" הנתניה בפועל ממש, אַז א"י זאָל פון דעמאָלט אָן באַלאַנגען³⁸ צו אידן³⁹; ס'איז נאָר אַז (אמירתו של הקב"ה) כאילו היא עשויה,

עפ"ז ווערט דאָך אָבער די שאלה: וויבאָלד אַז א"י איז נאָך דעמאָלט ניט געווען אויסגעטיילט בקדושתה³⁰, איז וואָס טוט אויף דער ענין וואָס יצחק איז אַ "עולה תמימה"³¹, ובפרט לפי הדגשת המדרש, אַז "מה עולה וכו' אף את אם יצאת כו'?"

ג. וי"ל ובהקדים נאָך אַ שינוי וואָס מ'געפינט צווישן אַ לשון רש"י און לשון המדרש: אויף דעם פסוק³² ביי ברית בין הבתרים, "ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמר לזרעך נתתי את הארץ הזאת", שטייט אין מדרש³³, "מאמרו של הקב"ה מעשה שנאמר לזרעך נתתי, אתן את הארץ הזאת אין כתיב כאן אלא נתתי את הארץ הזאת", אָבער רש"י בפירושו אויף, "לזרעך נתתי" פאַרטייטשט: "אמי-רתו של הקב"ה כאילו היא עשויה".

לפ"ז קומט אויס, אַז לדעת המדרש איז ביים ברית בין הבתרים שוין געווען די "מעשה" הנתניה דורך אמירת הקב"ה, און ס'איז דאָן נקנה געוואָרן צו אברהם ולזרעו אחריי³⁴ גאַנץ ארץ ישראל [וואָס דאָס איז אויך מתאים מיט דעם מאמר הירושלמי³⁵ אַז "לזרעך נתתי" איז ניט אַ הבטחה, נאָר "כבר נתתי" – עס באַלאַנגט צו די אידן נאָך איידער זיי זיינען אַריין אין א"י; און אַזוי אויך – מיט דעם וואָס די גמרא³⁶ זאָגט להלכה אַז "ארץ

37 וראה לעיל ע' 103 ואילך – ש"ל שכ"ה לדעת הרמב"ם.

38 כן משמע* בתחלת פירושו עה"ת, "לסטים אתם שכבשתם ארצות ז' גוים" שהקנין שלהם נעשה רק ע"י הכבוש. ומפורש בפרש"י לך (יג, ז), "והכנעני והפרזי אז יושב בארץ ולא זכה בה אברם עדיין".

[משא"כ בב"ר עה"פ (פמ"א שם) "עד עכשיו מתבקש להם זכות בארץ"*. ויש לפרש (בדוחק עכ"פ) שהכוונה בזה רק "זכות", אבל הבעלות הוא של ישראל גם לפני הכבוש, ונ"ד מה שפירש בפרשת דרכים דרוש ט'***].

וראה עד"ז לעיל (ע' 146-7 והערה 24) בביאור פרש"י ח"ש (כג, ד), "אטלנה מן הדין שאמר לי הקב"ה לזרעך אתן את הארץ הזאת" (ושם, שעפ"ז מובן השינוי, שבמדרש שם הביא הכתוב "לזרעך נתתי").

ולהעיר שגם לאחרי ברית בין הבתרים – "לזרעך נתתי" – נאמר כמ"פ "אתן" וכיו"ב (בלשון עתיד), הן לאברהם (לך יז, ח) והן ליצחק ויעקב (ראה רא"ם וגו"א לך טו שם).

39 ולשון רש"י בורא (יה, יז), "אני נתתי לו את הארץ הזאת כו' שלו הו" – אפשר לפרש שזהו מצד ההבטחה. משא"כ בב"ר עה"פ (פמ"ט, ב), שמהמשל שהביא – "משל למלך שנתן כו" – מובן שהכוונה כפשוטה, וכמודגש גם בלשון הנמשל "כך אמר הקב"ה כבר נתתי את הארץ במתנה כו' בתוך שלו הם" (וראה לשון התנחומא שם ה).

* אבל אינו מוכרח, כי י"ל בפשטות שזהו רק לפי טענת אוה"ע (כניל ע' 104 הערה 37). ולכאורה צ"ל כן בב"ר (פ"א, ב), "אנומה של בוזים אתם . . . וכשרצה נטלה מכם ונתנה לנו" – שזהו רק לפי טענת אוה"ע, אבל באמת כבר נתנה לבני" בימי אברהם, כניל בפנים מבי"ר.

** משא"כ בפסיקתא דבתי פ"ג (ג), "עד עכשיו בעלים עלי".

*** אלא ששם מפרשו בפרש"י, ולפי הנ"ל בפנים צ"ע בזה. אבל עכ"פ יש לפרש כן במדרש.

30 ראה יראים (השלם) תיג: ואע"פ שבימי אברהם לא נתקדשה ארץ ישראל עדיין.

31 שפי', "שנתקדש כו' להיות עולה תמימה" (כפרש"י שם).

32 לך טו, יח.

33 ב"ר פמ"ד, כב.

34 ולפי"ז צ"ל לכאורה שפליג על המ"ד בב"ר לך (פמ"א, ה): כך אמרתי לזרעך נתתי אימתי לכשיעקרו שבעה עממין מתוכה כו'. וראה רד"ל שם. לקמן הערה 38.

35 חלה פ"ב ה"א.

36 ב"ב קיט, א ואילך. ע"ז נג, ב.

דבר הנברא ע"י הקב"ה, משנה זיין דעם גוף הדבר מיט וועלכן מ'האָט געטאָן די מצוה אַז ער זאָל ווערן אַ חפצא של מצוה, און דער אויפטו פון קיום המצוות איז געווען נאָר בשייכות צום גברא⁴⁴, מקיים המצוה. לאחר מ"ת וציווי הקב"ה אָבער ווערט דורך קיום המצוות אַ שינוי אין דעם חפצא, אַז די חפצא ווערט אַ חפץ מצוה וקדושה וכו'.

— וואָס דער טעם דערויף איז, ווי עס שטייט אין מדרש⁴⁵, אַז פאַר מ"ת איז געווען אַ גזירה אַז עליונים לא ירדו לתחתונים ותחתונים לא יעלו לעליונים, און באַ מ"ת האָט דער אויבערשטער מבטל געווען די גזירה, אַז ס'זאָל קענען זיין דער חיבור פון עליון מיט תחתון —

ד. ה. דער ציווי במ"ת⁴⁵ האָט אויפגע-טאָן דער גדר פון חפצא דמצוה (ועבירה) אין די עניני העולם (אפילו איידער דער מענטש איז מקיים מיט זיי די מצוה), אַז זיי ווערן אַ כלי מוכשר צו מקיים זיין אַ מצוה מיט זיי און דורך זיי, און דורך דעם וואָס דער אדם איז מקיים

44) וצ"ע בגדרה של קדושת יצחק לאחר* העקידה, כלשון רש"י הג"ל, שנתקדש בהר המור"י להיות עולה תמימה".

45) שמור"ר פי"ב, ג. תנחומא וראא טו.

45*) ראה לעיל הערה 43 בנוגע למילה.

(* בעת בעקידה — י"ל שזהו כמו במצות מילה דאברהם, שנעשה חפץ קדוש מכיון שנצטווה ע"ז (ראה לקו"ש שם, וי"ט). אבל צ"ע אם אפ"ל כן לאחרי העקידה, מכיון שסיום ציווי ה' דעקידה הו' אל תשלח גו' — אחתי" (וירא כב, יב וברש"י), וגם לא נעשה כל שינוי וכו' בגופו. ולהעיר מלשון רש"י (שבפנים ההערה), ו"שפחה לא רצה לישא", ולא "לא יכול לישא" וכיו"ב. אבל לאידך — הרי מודגש בפרש"י (וירא כב, יד) שגם לאחרי העקידה (ויר"ל — דאדברא דוקא לאחרי העקידה (ושריפת האיל) ה"ז פעולה נמשכת, בכל הדורות . . יראה אפרו של יצחק צבור ועומד לכפרה". ואכ"מ.

אָבער אויך מצד דעם איז מתאים (אפילו בפשוטו של מקרא) צו זאָגן דעם לשון, "לזרעך נתתי"⁴⁰.

דאַרף מען פאַרשטיין: וויבאַלד אַז מ'זאָגט לדעת המדרש (וההלכה) אַז אמ"רתו של הקב"ה פועלת אויף גוף הארץ, אַז עס איז נקנה געוואָרן צו אברהם וזרעו אחריו, פאַרוואָס זאָל מען ניט זאָגן אַז דאָס האָט אויך געפועלט די קדושה אין דער ארץ (ויתרה מזו — וויבאַלד אַז מען געפינט אַז גלייך, כשברא העולם, איז „בחר בארץ ישראל"⁴¹) איז דאָך מקום לומר אַז פון דעמאָלט אָן איז דאָס גע-וואָרן אַן ארץ קדושה, ובמילא זיינען חל די אַלע ענינים וואָס קדושת הארץ איז מחייב⁴² (כולל אויך דעם איסור יציאה פון איר אפילו ווען איינער איז ניט קיין עולה תמימה).

ד. ויש לומר די הסברה אין דעם:

שוין גערעדט פיל מאָל⁴² בנוגע דעם חילוק צווישן די מצוות וואָס די אבות האָבן מקיים געווען פאַר מ"ת און די מצוות וואָס אידן זיינען מקיים נאָך מ"ת, אַז וויבאַלד דער קיום המצוות פאַר מ"ת איז געווען באופן פון „אינו מצווה (מהקב"ה)⁴³ ועושה", האָבן די מצוות ניט געהאָט דעם כח צו משנה זיין דעם מהות

40) ראה פרש"י יתרו (כ, ט) עה"פ ועשית כל מלאכתך, "כאילו כל מלאכתך עשוי". משא"כ בסמ"ק סי' רפא בהשמטת תיבת כאלו. ובמכילתא דרשב"י יתרו שם: כמי שאין לו מלאכה.

41) תנחומא ראה ת.

42) מלבד הקדושה הגורמת לחיוב מצות התלויות בארץ שתלו"י בכניסת בני"י לארץ ע"י כבוש וחוקה (רמב"ם הל' ביהב"ח ספ"ו. וראה כפתור ופרח שם. לעיל ע' 101 ואילך).

42*) בהבא לקמן ראה בארוכה לקו"ש חט"ז ע' 212 ו"אילך, וש"נ.

43) לכד מצות מילה. ולכן נעשה על ידה שינוי בהחפצא. אבל בזה נפק"מ ועילוי לאחר מ"ת (פיה"מ להרמב"ם חולין ספ"ז). וראה לקו"ש ע' 213.

בפועל⁴⁹ (דורך כיבוש)⁵⁰ איז אין איר נקבע געוואָרן⁵¹ קדושת הארץ.

ה. אזוי ווי דאָס איז ע"ד המדרש בנו- גע צו קדושת הארץ, ע"ז איז עס לדעת רש"י בפשוטו של מקרא בנוגע לקנין בעלות הארץ:

וויבאלד אַז דער אופן וגדר נתינת הארץ פון דעם אויבערשטן צו אידן איז ניט ווי עס ווערט געגעבן אַ זאך פון אַ סתם נותן צו אַ סתם מקבל

— וואָס די נתינה איז נאָר אַ שינוי רשות וואָס בייט ניט דעם מהות פון

מיתה צא ולמד מיעקב אבינו כו'. וראה כפתור ופרח (שם) — גם את"ל שזהו מצד קדושתה וטהרתה — י"ל שזהו מפני שרצו להיות שם תיכף כשיתקדש. או — מפני צער מחילות (פרש"י ויחי מזו, כט) וכיו"ב. 49) ויתירה מזו מצינו בקדושת המקדש וירושלים, ש,קדושת המקדש וירושלים מפני השכינה ושכינה אינה בטילה" (רמב"ם הל' ביהב"ח ספ"ו), ומ"מ קביעות קדושה זו נעשה ע"ז, שקדושה שלמה שהוא קידש העזרה וירושלים" (רמב"ם שם הי"ד), ע"י מעשה הקידוש, כמפורש בהלכות שלפנ"ז.

50) בכפתור ופרח שם (הובאו דבריו באנציקלופדי' תלמודית שם), הרי שקדושת הארץ ומעלתה היא משעת נתינתה אל האבות הקדושים לא משעת הכבוש לחוד. . . יש לה קדושה מאז. . . (ולהלן שם) וכן בארץ שהיתה בה קדושה מזמן הנתינה. אבל ראה שם שהאריך, אבל קדושת הארץ כולה לגבולותי' המוגבלים בתורה וטהרתה ומעלתה לחיים ולמתים והיותה נחלת השם מקדושה ראשונה ולהלן כדקאי קאי לא בצר לא בזמן הגלות שהיו בבבל וגם לא בגלותינו היום. ושם: שאם לא הי' כן והו"ל כחול" א"כ אותם שבעים שנה כו'. וכן להלן שם: עוד ראי' שקדושה ראשונה היא לכל מילי אלא [לא] למצות כו' אלמא קדושתה היא לעולם מהכניסה ראשונה ואפילו מעת נתינתה לכל כיוצא בזה. ומשמע קצת שלא פסיקא לי' מילתא. וי"ל ע"פ הנ"ל הערה 46 שיש חילוק בזה כמו"ש לפני הכבוש ולאחריו. וראה מ"ש שם לאח"ז ד,לשון קדושה" הוא, לשון הכנה והזמנה" ולא, מלשון קדש לה' כו' לשון המתקדשים והמטהרים, וכיו"ב. ועצ"ע. ואכ"מ.

51) להעיר מכוריו מי"ב ס"ד בנוגע למקום המקדש: ונתגלה הדבר בימי דוד כו'.

די מצוה במעשה, ווערט נקבע בפועל קדושה (עליונים) אין חפץ שלמטה (תח- תונים) און ער ווערט אַ חפצא של מצוה או קדושה כו'.

עד"ז איז מובן אויך בנוגע א"י: כאָטש אַז דער קנין ובעלות אויף א"י האָט זיך אויפגעטאַן אויך פאַר מ"ת (ע"י דיבורו של הקב"ה), האָט אָבער דאָן די חלות הקדושה (אויך די קדושה וואָס איז ניט פאַרבונדן מיט חיוב מצוות) ניט געקענט נקבען⁴⁶ ווערן אין "חפצא" פון דעם ארץ⁴⁷. לאחרי מ"ת אָבער (אויך לפני הכיבוש) איז אין איר נתחדש געוואָרן דער גדר און אפשריות הקדושה (מצד דעם ציווי מ'זאָל איר כובש זיין); און ווען אידן האָבן איינגענומען א"י⁴⁸

46) אף שענין הקדושה נאמר גם לפני מ"ת, וכמו בויצא (כה, טז"ו) — בנוגע למקום המקדש) ויש ה' במקום הזה ואנכי לא ידעתי (וברש"י שם במקום קדוש כזה) . . . מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלקים" (וכמדושי רז"ל ופרש"י שם) — י"ל שאי"ז ענין דקביעות הקדושה בהמקום גופא (וראה לקמן הערה 49), וע"ד שגם לאחרי מ"ת לדעת כמה חוקרים (מו"נ, עקרים ועוד) השראת השכינה אינה בגדר מקום, אינה פועלת שינוי בגוף המקום, כ"א הוא רך דרך מעבר לבד (ראה אוה"ת פ' ויצא קעה, א. וט"ו).

ולהעיר גם ממ"ש (שמות ג, ה) "של נעליך מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא" — במקום שאינו מן א"י — מצד השראת השכינה אז (ראה פד"א פ"מ שמו"ר פ"ב, ג. מדרש לקח טוב עה"פ), וגם בנוגע למ"ת עצמה, כאשר ירד ה' . . . על הר סיני . . . כל הנוגע בהר מות יומת" (יתרו יט, יא"ב), אבל "במשוך היובל המה יעלו בהר" (שם, יג וברש"י).

47) ואיסור יציאה מהארץ נוגע לקביעות הקדושה בגוף הארץ, כנפנים (ראה לעיל הערה 25). ועפ"ז יל"פ הקס"ד דיצחק לצאת מהארץ (אף שלא רצה לישא שפחה, כיוון שנתקדש כו' להיות עולה תמימה, כנ"ל) — כי גוף הארץ לא נתקדש אז עדיין. וצ"ע בב"ר פ"ו, ב.

48) וזה שהשתוקקו האבות ליקבר שם (ראה לעיל סוף הערה 8. וראה רמב"ם הל' מלכים פ"ה הי"א: ואינו דומה קולטתו מהימים לקולטתו לאחר

לוק פון פירוש רש"י און מדרש: דאָס וואָס אַן עולה טאָר ניט אַרויסגענומען ווערן חוץ לקלעים און „אם יצאת כו' היא נפסלת" איז ניט צוליב דעם גדר הקדושה (וואָס זי איז אַרויס אין אַ מקום פון אַ נידעריקער דרגא פון קדושה), נאָר ווייל דאָס איז „חוץ למחיצתה" – און דאָס איז אַ דין כללי⁵⁵ באַ יעדער בשר וואָס איז „יצא חוץ למחיצתו"; ואדרבה, דעם דין לערנט מען אָפּ⁵⁶ פון פסוק⁵⁷ „ובשר בשדה טרפה לא תאכלו" (וואָס רעדט ניט וועגן בשר קודש): „כיון שיצא בשר חוץ למחיצתו נאסר", היות אַז דער סוג בשר האָט זיין מחיצה, וואָס איז מגדיר דעם מקום קבוע וואו עס באַ-לאַנגט, דערפאַר איז „בשר ק"ק שיצא חוץ לחומת העזרה ובשר קק"ל שיצא חוץ לחומת ירושלים"⁵⁸, אָדער „בשר הפסח שיצא חוץ לחבורתו"⁵⁹, אָדער אַן „עובר שהוציא ידו"⁶⁰, ווערן זיי „נפסל ונאסר לעולם"⁶¹, ווייל „כיון שיצא בשר חוץ למחיצתו"⁶² נעשה כטריפה⁶³.

און וויבאַלד אַז לויט דעם מדרש איז אמירתו של הקב"ה מעשה און א"י האָט שוין דעמאָלט (פון זינט ברית בין הבתרים) באַלאַנגט צו די אבות, דערי-

דעם דבר הניתן (און דעריבער קען די בעלות פון דער זאָך בטל און נפקע ווערן דורך אַ קנין, אָדער כיבוש וכיו"ב, און איבערגיין פון איין רשות צום צווייטן)

– נאָר דער אויבערשטער האָט אוועקגעגעבן (אויך) איר מהות צו אידן (צונעמענדיק פון איר יעדע שייכות צו אַנדערע אומות), געגעבן אין אַן אופן אַז עס איז געוואָרן אַ שינוי אין איר מהות – דער חפצא פון דער ארץ איז געוואָרן דורך הקב"ה ארץ ישראל,

איז פון דעמאָלט אַן קען זי ניט גע-הערן צו אַן אַנדער פּאָלק (שינוי רשות דורך אַ קנין וכיו"ב, קען ניט משנה זיין מהות הדבר)⁵² –

במילא (בדוגמת כללות גדר הקדושה וואָס קען אויפגעטאָן ווערן דוקא לאחר מ"ת) האָט זיך (אויך) דאָס געקענט אויפ-טאָן דווקא דורך דעם וואָס אידן האָבן כובש געווען בפועל – „כבשתם ארצות ז' גוים" – וואָס דעמאָלט איז געוואָרן בפועל⁵³ דער „ברצונו כו' נתנה לנו", נתינת עצם מהות הארץ (מצד דעם וואָס „כל הארץ של הקב"ה היא הוא בראה")⁵⁴.

ו. עפ"ז קען מען מבאר זיין דעם חי-

55) ראה תודה וליקוי מכות יח, א.

56) מכות שם. זבחים פג, ב. חולין סח, א.

57) משפטים כב, ל.

58) רמב"ם הל' מעשה הקרבנות פ"א ה"ו.

59) רמב"ם הל' קרבן פסח פ"ט ה"ב.

60) חולין שם. רמב"ם הל' מאכלות אסורות

פ"ה ה"ט.

61) לשון הרמב"ם הל' מעה"ק שם לענין ק"ק

וקק"ל. ובגמרא (ועד"ז ברמב"ם הל' ק"פ והל'

מאכלות אסורות שם), „נאסר".

62) ראה גם לשון רש"י חולין שם ד"ה ובשר.

שם ע"ב ד"ה הכל.

63) רמב"ם הל' מעה"ק שם. ועד"ז בספר המצות

שלו מל"ת קפא.

52) ראה בארוכה בלקו"ש ח"ה ע' 8 ואילך, בביאור דיוק לשון רש"י בתחילת התורה „לסטים אתם", עיי"ש.

53) ראה לשון אדה"ז הל' הפקר קו"א סק"א: הקב"ה נתנה להם מורשה כו'. ואף שאעפ"כ לא נקנית להם אלא בחזקה המועלת כו' כיון שהקב"ה נתנה להם דינה כמתנה כו'. ואולי י"ל שהוא ע"ד מש"כ בצפע"ו הל' תרומות פ"א ה"ב (ג, ב:ד): דלאחר כבוש זכו למפרע . . דאף דא"י מוחזקת מ"מ מתחלה בעי קנין גמור ואח"כ נעשית מוחזקת. ועד"ז ביד רמ"ה לב"ב קיט, א (אות נו). וצ"ע אם יש

לומר עד"ז בנוגע לקדושת הארץ המבוארת לעיל.

54) עיי"ש בלקו"ש ע' 9 ואילך, וש"נ.

ובמילא איז חו"ל לגבי אים „חוץ למחיה צת“.

משא"כ לדעת רש"י, כנ"ל, אָז אין חפצא פון א"י האָט די נתינה ביים ברית בין הבתרים ניט אויפגעטאָן.

רש"י האָט דאָך אָבער שוין מפרש געווען אין פ' חיי שרה⁶⁶ (אין דעם ענט- פער פון אברהם צו אליעזר „השמר לך פן תשיב את בני שמה“) אויף די ווערטער „ה' אלקי השמים אשר לקחני מבית אבי – עכשי הוא אלקי השמים ואלקי הארץ – שהרגלתי בפי הבריות אבל כשלקחני מבית אבי ה' אלקי השמים ולא אלקי הארץ שלא היו באי עולם מכירים בו ושמו לא ה' רגיל בארץ“,

וואָס (ווי גערעדט אמאָל בארוכה⁶⁷) דערמיט האָט אברהם מסביר געווען צו אליעזר, אָז אין חו"ל, „בית אבי“, איז דער אויבערשטער בלויו „אלקי השמים“, ניט „אלקי הארץ“ – היות מ'האָט דאָרט ניט קיין הכרה אין דעם אויבערשטן און שמו הקדוש איז ניט מורגל בפי הבריות – און דעריבער „את בני לא תשב שמה“, משא"כ אין א"י איז ער (ניט נאָר), „אלקי השמים (נאָר אויך) ואלקי הארץ שהרגלתי בפי הבריות“⁶⁸, אָבער לאידך איז עס דאָרטן

בער קומט אויס אָז דורך דעם וואָס דער אויבערשטער האָט אים (יצחק) גע- הייסן זיך מקריב זיין אַלס אָן עולה תמימה, איז בדרך ממילא ארץ ישראל נקבע געוואָרן אַלס מקומו⁶⁴ ומחיצתו (בדוגמא ווי דורך הקרבת העולה ווערט די עזרה איר מקום ומחיצה קבועה⁶⁵),

64) להעיר גם ממשנת (לקו"ש ח"ח ע' 399 ואילך) בדעת הרמב"ם (הל' מלכים ספ"ה) שבאיסור יציאה מהארץ י"ל שיש גם (מלבד מצד ענין הקדושה) הענין דבחירת הקב"ה שחבר בא"י ונתנה לישראל שזהו מקומם בזמן של גאולה, עיי"ש בארוכה.

65) ולהעיר דבנוגע לק"ק מצינו גם דרשינו פסול יוצא מ"ה, לא הובא את דמה אל הקודש פנימה, או מ"בדש" (ראה רש"י ד"ה שמא תודה בקדש – פסחים פב, סע"א. רש"י ד"ה בשדה תודה כיון – זבחים שם. רש"י זבחים כו, א ד"ה פרכסה. ועוד), „לפני ה" (מנחות מה, רע"א ברש"י ותוס' שם).

לפי דרשות 120 שקאר רק בק"ק משמע קצת (א) שהוא מצד קדושתם, (ב) נוגע החיוב, שיהיו כפנים בקודש, ופסול יוצא הוא לפי שאינם „פנימה“ (או „בקדש“, „לפני ה“). משא"כ להדרשה „ובשר בשדה טרפה“, כיון שיצא בשר חוץ למחיצתו, (א) הוא דין כללי, (ב) משמעו שהפסול הוא מצד היציאה.

אלא שגם בזה י"ל בבי' אופנים, אם הפסול הוא מצד עצם היציאה, או מכיון שהוא נמצא בחוץ, וכלשון הרמב"ם הל' מאכ"א שם „כיון שיצא למקום שהוא לו כשדה“

[ראה צפע"נ למכות ית, א בתוד"ה איסורא. ובארוכה הל' איסורי ביאה פ"ה ה"ב דיש דברים הצריכים פנים ויש דברים שפסולים בחוץ, ע"ש. ומתוך עפ"י שינוי הלשונות ברמב"ם הל' מעה"ק שם ה"ה וה"י].

ואולי זהו החילוק בין ק"ק לשאר פסולי יוצא, ולכן הביא הרמב"ם לשון הני"ל דוקא בהל' מאכ"א (אבל להעיר שכי"כ גם לענין ק"ק בפייה"מ זבחים ספ"ח. ועד"ז הוא בפרש"י מכות שם). ובכל אופן בבי"ר מדייק „חוץ לקלעים“** (ולא

חוץ לעזרה – כבר"ם) שמדגיש יותר שהוא מצד גדר (מקום ו) מחיצות (ראה צפע"נ שם). ואכ"מ.

66) כד, ז.

67) לעיל ע' 159.

68) ועפ"י י"ל להמבואר בפרד"א פל"ט בנוגע ליעקב, והי' מהרהר בלבו ואמר איך אעזוב ארץ אבותי ואת ארץ מולדתי ואת ארץ ששכניתי של הקב"ה בתוכה – אינו סתירה להמבואר בפנים, כי לא ה' קביעות הקדושה (גם דקדושת שכינה) בגוף הארץ (נוסף על המבואר לעיל הערה 46, כמובן

אין בזה הענין דפסול כו', לא רק מצד ענין הקדושה, אלא גם מחמת מקומו ומחיצתו.

* וראה בארוכה צפע"נ השלמה יט, א ואילך.

** לכאורה ה' אפ"ל שזהו החילוק בין פרש"י להמדרש, דבמדרש „כיון שיצאת חוץ לארץ“, הפסול הוא מצד היציאה, ולרש"י „אין חו"ל כדאי לך“ הפסול הוא מצד שנמצא בחוץ – אבל כבר נתבאר שלפרש"י

מהות פון אנשי הארץ – איז (בעיקר) געווען שלילת היציאה דערפאר וואָס „אין חוצה לארץ כדאי לך“, ווייל דאָרט איז ניטאָ „אלקי הארץ“, אפילו שמו איז ניט רגיל אין חוץ לארץ.

ז. ויש לבאר דעם חילוק צווישן די צוויי דיעות בפנימיות הענינים:

לויט דעם מדרש (והלכה) איז געווען די בעלות פון אידן אויף א"י אויך בזמן האבות און מצד דעם האָט יצחק ניט געטאָרט אַרויסגיין (זייענדיק אַן עולה תמימה); לויט פירוש רש"י איז ניט געווען קיין בעלות בפועל, דאָס האָט זיך ערשט אויפגעטאָן ע"י בני כנענים לארץ, און דער העדר היציאה מהארץ איז בלויז ווייל „אין חוצה לארץ כדאי לך“:

מצד מדרש, וואָס איז העכער פון פשט (→ כולל פשוטות הענינים) נאָר פאַרבונדן מער מיט רוחניות הענינים (אַבער דאָס איז נוגע ופועל אויך אין גשמיות העולם), ווערט די בעלות פון אידן אויף א"י אויפגעטאָן דורך „מאמרו של הקב"ה מעשה" שנוגע צו די בעלות פון אידן אויף א"י,

לויט פרש"י – פשוטו של מקרא – רעכנט מען זיך בלויז (ווי דאָס איז אין עולם הפשט – עולם המעשה) מיט דער מעשה בפועל, ווי דאָס איז אין עוה"ז,

פרסם אברהם (והאבות אחריו) שמו של הקב"ה, ובו נראה ה' אליהם ובנו שם מזבחות (לך יב, זח. תולדות כו, כה. וישלח לג, כ. ועוד).

ובנוגע ליעקב בפרט הרי ה' ארץ אבותיו, המקום שבו נולד, שם קיבל תורתו אצל שם ועבר (ראה מאירי הובא בהערה שלפניו), ושם נתברך מאביו – לכן ה' א"י אצלם בדוגמת א"י לאחר שנתקדשה בכניסתם לארץ. ועצ"ע. וראה לעיל הערה 68.

נאָר אין אַן אופן פון „הרגלתי בפי הב-ריות“ – ניט קיין שינוי המהות אין די בריות, אין זייערע הנהגות און מעשים (וואָס דעריבער „לא תקח אשה לבני מב-נות הכנעני אשר אנכי יושב בקרבן“) –

איז דערפון פאַרשטאַנדיק אַז בערך מעלתו פון יצחק וואָס איז געווען אַן „עולה תמימה“ [איז כאָטש ס'איז ניט (אַזויפיל) נוגע חשיבות הארץ – וואָרום אין ארץ עצמה איז (נאָך) ניט געווען קיין מעלה מיוחדת⁶⁹ און אויך ניט אין

המהמשך שם, ואלך אל ארץ בני חם בארץ שאן יראת שמים ביניהם, שהוא הניגוד ל,שכינתו של הקב"ה כו" (כמ"ש ברד"ל שם) – היינו שבא"י לאחר שאברהם ויצחק ויעקב פרסמו שמו של הקב"ה (ראה רמב"ם ריש הל' ע"ז) ה' שם (עכ"פ בסביבתם) יראת שמים (עכ"פ – בערך לארץ בני חם).

ולהעיר שגם באיסור יציאה מא"י לאחר הכבוש, י"ל שהוא מצד יראת חטא – ראה מאירי לכתובות (קיא, א) שמפרש מ"ש בגמ' שם, כשם שאסור לצאת מא"י לבבל כך אסור לצאת מבבל כו", „שכל מקום שזכמה ויראת חטא מצוין שם דינו כארץ ישראל“, וכן צריך לפרש לפי פרש"י שם ד"ה כך. ראה לח"מ לרמב"ם הל' מלכים ספ"ה. וראה לקו"ש שם (ע' 399 ואילך).

אבל להעיר – שיצחק ישב בגרר מקום אשר אברהם אמר עליו (וירא כ, יא), רק אין יראת אלקים במקום הזה והרגוני גו". ודוחק לומר שע"י שהייתו של אברהם שם שנתנה. ובפרט שמפורש שגם יצחק ירא לומר אשתי „פן יהרגוני אנשי המקום“ (פרשתנו כו, ז). ולהעיר מפרש"י וירא כ, טו. וראה לעיל הערה 26.

69) ואולי י"ל דגם מ"ש הרמב"ן (פרשתנו כו, ה) והאבות שמרו המצות „בארץ בלבד ויעקב בחוצה לארץ בלבד נשא שתי אחיות וכן עמרם כי המצות משפט אלקי הארץ“, וכמו שביאר בארוכה בפ' אחרי יתח, כה) „שהיא נחלת ה' מיוחדת לשמו לא נתן עלי' מן המלאכים כו“, ולכן עיקר קיום המצות הוא בארץ, „וזה היא מצות יעקב אבינו כו' בשעת ביאתם לארץ הסירו את אלקי הנכר“

– אין כוונתו שבזמן האבות כבר נקבע זה בהארץ, כ"א שזוהו טעם בכלל לזה שכשנצטוו במצות (במ"ת), „עיקר כל המצות ליושבים בארץ“, ואצל האבות ה' מעין זה, מחמת ה„גברא“, כיון שבו

און דעריבער איז אויך די בעלות פון אידן אויף א"י געוואָרן דוקא דורך זייער כניסה וכיבוש במעשה.

אַבער לאידך, ווערט דורך דער מעשה בפועל פון אידן איבערגעאַנדערשט דער מהות הארץ און עס ווערט נתגלה נתינת

הקב"ה פון עצם מהות הארץ, באופן אַז עס איז געוואָרן אַן ארץ ישראל, און אַן ארץ הקודש און אין אַן אופן תמיד, כנ"ל.

(משיחות כ"ף מנ"א
ומוצש"ק ראה תשל"ח)

